

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

_____ Ярослав ЛАЗУР

«_____» _____ 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	D Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність	D9 Міжнародне право
Освітня програма	Міжнародне право
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «**Теорія держави і права**» для здобувачів вищої освіти **D Бізнес, адміністрування та право** спеціальності **D9 Міжнародне право** освітньої програми **Міжнародне право**.

Розробники: Бариська Я.О., доцент, к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права, Турянця В.В. доцент, к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права протокол № 1 від «28» серпня 2025 року

Завідувач кафедри _____ Іван ПЕРЕШ

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету

протокол № 2 від «08» вересня 2025 року

Голова науково-методичної комісії _____ Павло ЧЕРЕВКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування Показників	Розподіл годин за навчальним планом		
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання	Дистанційна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 10	Рік підготовки:		
Загальна кількість годин – 300	1-й	1-й	1-й
Кількість модулів – 4	Семестр:		
Тижневих годин для денної/дистанційної форм навчання:	1-2-й	1-2-й	1-2-й
	Лекції:		
аудиторних – 5/4	74	24	74
самостійної роботи – 5/4	Практичні (семінарські):		
	76	20	76
Вид підсумкового контролю: Денна форма навчання – екзамен	Лабораторні:		
Форма підсумкового поточного контролю: модульна контрольна робота	Самостійна робота:		
Форма підсумкового контролю: усна	150	256	150

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» є однією з основних за спеціальністю «Міжнародне право», має методологічне значення для всіх галузей знання про державу і право, безпосередній вплив на вдосконалення практики державно-правового будівництва України.

Пропонована робоча програма визначає структуру і зміст навчальної дисципліни «Теорія держави і права». У сучасному праворозумінні теорія держави і права служить ствердженню людини як найвищої цінності, її прав і свобод, верховенства права. Вивчення курсу «Теорія держави і права» має важливе значення в підготовці юристів, здатних застосувати отримані правові знання в сфері юридичної практики – в діяльності органів державної влади, у правозахисній діяльності тощо.

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у сфері міжнародних права.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК-2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

ЗК-5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК-7. Здатність працювати в міжнародному контексті;

ЗК-9. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства

та

необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК-10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види і форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні фахові компетентності (СК):

СК-2. Здатність формувати судження у сфері міжнародного права, права Європейського Союзу, національного права, порівняльного правознавства, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

СК-11. Здатність продовжувати професійне навчання із значним ступенем автономії.

СК-13. Здатність спілкуватися на професійному та соціальному рівнях з використанням фахової термінології, включаючи усну і письмову комунікацію державною та іноземною(ими) мовою(ами).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» вивчається на першому році навчання першого (бакалаврського) освітнього рівня і, відповідно, до структурно-логічної схеми освітньої програми «Міжнародне право» опанування дисципліни не потребує попереднього вивчення освітніх компонентів у межах зазначеної освітньої програми.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Міжнародне право» вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави і права» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Знати і розуміти основи зовнішньої політики держави, природу та динаміку міжнародних відносин, міжнародного співробітництва на універсальному та регіональному рівнях, ідентифікувати правовий статус суб'єктів міжнародних відносин та характер взаємодії між ними.	ПРН 1
Розуміти історичний контекст формування міжнародно-правових норм та інститутів, цінності, що лежать у їхній основі, прогнозувати основні напрямки розвитку міжнародного і національного права.	ПРН 2
Знати і розуміти нормативні положення, доктрини і принципи функціонування міжнародної і національних правових систем, здійснювати на цій основі аналіз та кваліфікацію правових явищ, застосовувати міжнародно-правові норми та принципи в національній правовій системі.	ПРН 3
Забезпечувати юридичний супровід захисту прав, відстоювання інтересів фізичних і юридичних осіб, національних інтересів держави Україна за допомогою міжнародних та національних правових механізмів у сфері міжнародних публічних і міжнародних приватних відносин.	ПРН 6
Передбачати широкі загальносуспільні наслідки укладання міжнародного договору, вчинення іншої дії дипломатичного або міжнародно- правового характеру, прийняття внутрішньодержавних нормативно-правових актів, виявляти відповідні ризики та попереджати загрози, зокрема, у співпраці з фахівцями інших галузей.	ПРН 9
Вільно комунікувати з професійних питань державною та іноземною(ими) мовою (ами) усно та письмово, фахово використовувати юридичну термінологію.	ПРН 10
Забезпечувати ефективну комунікацію у міжнародному середовищі, знати і використовувати правила дипломатичного протоколу та ділового етикету, враховувати особливості міжкультурного спілкування, виявляти толерантність, повагу до різноманітності, традицій і цінностей представників інших держав.	ПРН 11
Доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення та власний досвід з актуальних питань європейської та євроатлантичної інтеграції, міжнародного права, національного права та порівняльного правознавства.	ПРН 12
Виробляти спільні рішення, працювати в команді, виявляти лідерські якості, визначати пріоритетні цілі у професійному і навчальному контекстах, планувати індивідуальну та групову роботу з метою їх досягнення.	ПРН 13
Володіти навичками професійного усного та письмового перекладу з/на іноземну(і) мову(и), зокрема, з фахової тематики міжнародного права.	ПРН 14
Використовувати сучасні цифрові технології, здійснювати збирання з різних джерел, систематизацію та аналіз інформації щодо міжнародних і національних правових процесів і явищ.	ПРН 15

Застосовувати сучасні наукові досягнення у сфері міжнародного права, права Європейського Союзу та національного права, інтерпретувати результати наукових досліджень та використовувати їх у практичній професійній діяльності.	ПРН 17
Передбачати наслідки юридично значущих дій і рішень для окремих фізичних, юридичних осіб і держави.	ПРН 18
Самостійно визначати освітні цілі та траєкторії навчання, знаходити необхідні для цього освітні ресурси.	ПРН 19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Теорія держави і права**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Вміти аналізувати зміст сучасних наукових поглядів на характер світової політики, сучасне міжнародне становище та процеси, що відбуваються в різних країнах та регіонах, закономірності та головні тенденції світового розвитку, глобальні проблеми сучасності	ПРН 1
Прогнозувати наслідки колізій, зіткнення національних інтересів різних держав.	ПРН 2
Вміти застосовувати норми міжнародного права та норми національної правової системи, з метою кваліфікації правових явищ, в тому числі юридичних конфліктів.	ПРН 3
Знати та розуміти основні теоретичні поняття та категорії для аналізу конфліктних ситуацій у міжнародних правовідносинах, зокрема у сфері захисту прав осіб і державних інтересів .	ПРН 6
Знати зміст поняття міжнародного договору, що дозволить прогнозувати можливість виникнення міжнародних конфліктів. Вміти розробляти теоретичні основи превентивних заходів щодо потенційних загроз, зокрема, у співпраці з фахівцями інших галузей.	ПРН 9
Знати використовувати юридичну термінологію державною та іноземною мовою з метою здійснення ефективної юридичної діяльності та підвищення якості правового обслуговування.	ПРН 10
Здатність дотримуватися основних норм дипломатичного та ділового етикету, враховувати фундаментальні особливості культури, цінностей та правових традицій іноземних держав.	ПРН 11
Здатність ефективно та доступно пояснити складні поняття пов'язані з європейською та євроатлантичною інтеграцією, міжнародного та національного права як фахівцям, так і нефахівцям; аналізувати, критично оцінювати та застосовувати отриману інформацію на практиці; здатність до вироблення правових підходів до вирішення актуальних проблем у сфері європейської інтеграції та права.	ПРН 12

Здатність спілкуватися на професійному та соціальному рівнях з використанням фахової термінології, включаючи усну і письмову комунікацію державною та іноземними мовами.	ПРН 13
Здатність точно передавати зміст юридичних документів, міжнародних договорів, законодавчих актів, використовувати коректну термінологію, що запобігає юридичним помилкам та неоднозначностям.	ПРН 14
Вміти використовувати різні юридичні бази даних міжнародних та національних нормативно-правових актів та судових рішень, розробляти моделі правових рішень у міжнародному та національному правозастосуванні.	ПРН 15
Вміти використовувати новітні дослідження у сфері міжнародного права, права ЄС та національного законодавства для вирішення практичних і теоретичних завдань; здатність критично оцінювати результати наукових досліджень, виявляти їхню актуальність та практичну значущість.	ПРН 17
Вміти аналізувати можливі наслідки юридичних рішень, прогнозувати фінансові та інші ризики для громадян та бізнесу, розробляти ефективні юридичні стратегії для укладання контрактів, врегулювання судових спорів.	ПРН 18
Вміти формувати індивідуальну освітню стратегію, що відповідає особистим професійним і кар'єрним цілям, оптимально використовувати час та ресурси для досягнення конкретних результатів	ПРН 19

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

Основними видами навчальних занять є: лекція, практичне заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, консультація.

Види навчальних занять проводяться у таких формах: пояснення, розповідь, навчальна дискусія, самостійна робота.

Методи навчання: філософсько-правові методи; логічні методи; спеціально-юридичні методи, зокрема, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний; пошуковий метод; пояснювально-ілюстративний метод; метод мозкового штурму; метод проблемного викладу; дослідницький метод; робота в малих групах тощо.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: заслуховування виступів у ході проведення практичних занять; виконання кожним із здобувачів освіти індивідуального творчого завдання (есе), яке захищається у вигляді доповіді відповідно до запропонованих тем у рамках навчальної дисципліни.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	50	100
10	10	10	10	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T6	T7	T8	T9	T10	T11	50	100
8	10	10	6	10	6		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 3)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T12	T13	T14	T15	T16	T17	50	100
10	8	8	8	8	8		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 4)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T18	T19	T20	T21	T22	50	100
10	10	10	10	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	50	6	50	6	50	5	50
Модульна контрольна робота	1	50	1	50	1	50	1	50
Разом	6	100	7	100	7	100	6	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру, в якому вивчається дисципліна, здобувачі освіти повинні написати модульну контрольну роботу, що оцінюється у діапазоні від 0 до 50 балів.

Модульна контрольна робота здійснюється у формі надання письмових відповідей на 10 запитань, кожне з яких оцінюється у 5 бали. Підсумкова кількість балів за модульну контрольну роботу складається із сукупності правильних відповідей на 10 запитань і не може перевищувати 50 балів.

Неявка чи невиконання модульної контрольної роботи оцінюється в 0 балів незалежно від причини невиконання (неявки).

Здобувач вищої освіти, який не з'явився на модульну контрольну роботу, або ж його модульна оцінка складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний скласти (перескласти) модуль до початку підсумкового контролю у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Екзаменаційна методика оцінювання. До складання екзамену допускаються здобувачі вищої освіти, які мають підсумковий доекзаменаційний рейтинговий бал не менше 35.

Здобувач вищої освіти, доекзаменаційний рейтинговий бал якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити його до початку екзамену під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. В протилежному випадку, здобувач не допускається до екзамену, і у нього виникає академічна заборгованість.

Екзамен з навчальної дисципліни здобувач вищої освіти може не складати, якщо він успішно пройшов усі модульні контролю та його влаштовує підсумкова доекзаменаційна рейтингова оцінка за навчальний рік. Здобувачі вищої освіти, рейтинговий бал яких становить від 35 до 59, екзамен складають обов'язково. Здобувач освіти може підвищити на екзамені рейтинговий бал, при цьому, за результатами складання екзамену оцінка не може бути менша за доекзаменаційний рейтинговий бал.

Екзамен проводиться в усній формі. Екзаменаційний білет складається з трьох теоретичних питань. Оцінювання результатів навчання на екзамені здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за екзамен вноситься у відомість обліку успішності.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Знання здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюється за такими критеріями:

оцінку «**відмінно**» (90-100 балів, **A**) заслуговує здобувач освіти, який: всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

оцінку «**добре**» (82-89 балів, **B**) – заслуговує здобувач освіти, який: повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «**добре**» (74-81 бал, **C**) заслуговує здобувач освіти, який: в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «**задовільно**» (64-73 бали, **D**) – заслуговує здобувач освіти, який: знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку «**задовільно**» (60-63 бали, **E**) – заслуговує здобувач освіти, який: володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

оцінка «**незадовільно**» (35-59 балів, **FX**) – виставляється здобувач освіти, який: виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

оцінка «**незадовільно**» (35 балів, **F**) – виставляється здобувач освіти, який: - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

До модульної контрольної роботи допускаються всі здобувачі освіти, а до підсумкового семестрового контролю з навчальної дисципліни – здобувачі освіти, які отримали не менше 35 балів (враховуються як результати модульної контрольної роботи та поточного контролю під час семінарської та самостійної роботи здобувач освіти).

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються здобувачі освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Здобувач освіти, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «**F**» (менше 34 балів), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1 Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Поняття держави і права як науки

Поняття науки теорії держави і права. Функції ТДП як наукової теорії. Становлення, розвиток і сучасний стан науки ТДП.

Загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ як предмет теорії держави і права. Динаміка предмету теорії держави і права в умовах незалежної України.

Методологічні основи наукового розуміння держави і права. Філософські основи теорії держави і права як загальні методи. Загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, аналогія, моделювання, структурно функціональний і системний підходи тощо.). Спеціально-наукові методи (конкретно соціологічний, статистичний, історичний тощо). Спеціально-юридичні способи пізнання державно-правових явищ (порівняльно-правовий метод, історико-правовий метод, формально-юридичний метод тощо).

Співвідношення теорії держави і права з гуманітарними науками, які вивчають державу і право. Теорія держави і права в системі юридичних наук.

Категорії і поняття теорії держави і права, їх значення для підготовки спеціалістів в галузі юриспруденції. Теорія держави і права як навчальна дисципліна, її структура, основні завдання.

Тема 2. Праворозуміння

Поняття та рівні праворозуміння. Ознаки поняття праворозуміння. Теоретичне праворозуміння. Практичне праворозуміння. Розмежування понять “праворозуміння” та “розуміння права”. Рівні праворозуміння. Суб’єкти та об’єкти праворозуміння. Функції праворозуміння: світоглядна, евристична, аксіологічна прогностична.

Типи праворозуміння: загальна характеристика. Поняття та критерії типу праворозуміння. Природно-правовий тип праворозуміння. Основні позиції природно правового типу праворозуміння. Переваги природно-правового типу праворозуміння. Недоліки природно-правового типу праворозуміння,

Позитивістський тип праворозуміння. Основні позиції позитивістського типу праворозуміння. Переваги та недоліки правового позитивізму

Історичний тип праворозуміння. Психологічний тип праворозуміння. Соціологічний тип праворозуміння. Інтегративний тип праворозуміння. Переваги інтегративної концепції права.

Тема 3. Поняття та основні характеристики права

Плюралізм у визначенні поняття права. Поняття і визначення права. Методологічні підходи до аналізу природи права. Сутність права. Право в об’єктивному і суб’єктивному розумінні.

Ознаки права. Нормативність, загальнообов’язковість, формальна визначеність, системність права. Юридичні колізії та інші правові деструкції. Поняття принципів права. Види принципів права: загальноправові, міжгалузеві, галузеві. Справедливість, рівність і свобода як головні принципи права.

Соціальне призначення права. Функції права: поняття і види. Загальносоціальні та спеціальноюридичні функції права.

Тема 4. Права людини.

Поняття прав людини. Покоління прав людини. Людська гідність як "ядро" прав людини. Критерії класифікації прав людини. Права основні характеристики. Поняття "обмежень у здійсненні прав людини». Методи

Юридичні обов’язки особи. Законний інтерес.

Міжнародно-правові стандарти і механізми захисту прав людини. Система ООН і

Міжнародний біль про права людини.

Наднаціональні механізми захисту прав людини: ЄКПЛ, ЄСПЛ. Приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції з прав людини.

Національний механізм захисту прав людини: нормативні та інституційні засоби.

Тема 5. Право в системі соціального регулювання

Поняття та ознаки соціальних норм. Система регулювання в суспільстві: індивідуальний і нормативний рівень. Індивідуальне регулювання.

Соціальні і технічні норми, їх поняття, особливості і взаємозв'язок. Техніко-юридичні норми. Їх роль і місце в правовому регулюванні.

Поняття моралі. Співвідношення права і моралі: єдність, відмінність, взаємодія. Протиріччя між правом і мораллю і шляхи їх подолання. Роль права в розвитку і зміцненні моральних основ суспільства. Значення моралі у підвищенні правової культури і формуванні поваги до права.

Право і релігійні норми. Право і звичаї. Право і корпоративні норми. Розмежування правових і корпоративних норм.

Змістовий модуль 2.

Тема 6. Правове регулювання суспільних відносин.

Поняття правового регулювання суспільних відносин і його види. Широке та вузьке розуміння правового регулювання. Ознаки правового регулювання. Правовий вплив, напрямки правового впливу. Класифікація правового регулювання.

Способи, методи та типи правового регулювання. Поняття дозволу як способу правового регулювання. Сутність юридичного зобов'язання. Співвідношення дозволів і заборон. Типи правового регулювання загальнодозвільний, спеціальнодозвільний. Методи правового регулювання. Імперативний метод правового регулювання. Диспозитивний метод правового регулювання.

Механізм правового регулювання і його стадії. Ознаки механізму правового регулювання. Стадії механізму правового регулювання

Тема 7. Джерела права

Поняття форми (джерела) права. Співвідношення понять «форма» і «джерело» права. Класифікація джерел права: нормативний акт, правовий звичай, юридичний прецедент, нормативний договір. Ознаки нормативно-правового договору.

Основні форми права в Україні. Закони України. Нормативні акти України, які мають силу законів. Правова природа актів Президента України і актів Кабінету Міністрів України. Акти міністерств і відомств. Акти органів місцевого самоврядування. Локальні правові акти.

Міжнародний договір як джерело права в Україні. Судова практика як джерело права в Україні: проблемні питання. Судова практика Європейського Суду з прав людини. Правові позиції Конституційного суду України.

Правова доктрина. Ознаки правової доктрини. Структурні елементи (рівні) правової доктрини.

Тема 8. Нормативно-правовий акт

Поняття нормативно-правових актів і їх класифікація. Критерії, які відрізняють нормативно-правовий акт від інших правових актів. Юридична сила нормативно-правового акту. Класифікація нормативно-правових актів.

Закон – ознаки і види. Класифікація законів

Підзаконні нормативно-правові акти і їх класифікація. Загальні та спеціальні ознаки підзаконних актів.

Дія нормативних актів в часі, просторі і за колом осіб. Момент набуття нормативним актом чинності; напрям темпоральної дії нормативного акта; момент зупинення дії нормативного акта; момент припинення дії нормативного акта.

Тема 9. Норма права.

Поняття норми права. Ознаки правової норми, які відрізняють її від інших різновидів соціальних норм та індивідуальних правових приписів. Загальнообов'язковість, формальна визначеність, зв'язок із державою.

Логічна структура норми права. Проблема елементного складу структури правової норми (два, три і чотири елементи). Загальна характеристика гіпотези, диспозиції, санкції. Чинність правової норми в часі, просторі і за колом осіб.

Норми права і статті нормативного акту: їх співвідношення. Способи викладення правових норм в статтях нормативних актів.

Види правових норм. Підстави, за якими норми права поділяються на види. Спеціалізовані норми права.

Тема 10. Система права.

Поняття системи права, її відмінність від правової системи. Предмет і метод правового регулювання як підстави виокремлення галузей в системі права. Основні елементи системи права. Поняття галузі права. Загальна характеристика галузей права. Шляхи формування галузі права. Основні матеріальні галузі сучасного права України. Інститут права: поняття і види. Класифікація інститутів права. Міжгалузевий і галузевий інститут права.

Загальна характеристика галузей права. Основні процесуальні галузі права. Приватне і публічне право. Матеріальне і процесуальне право. Юридична процедура. Еволюція системи права України в період її незалежності.

Законодавство та його система. Характерні ознаки системи законодавства. Структура системи законодавства.

Тема 11. Правовідносини.

Поняття правовідносин. Правовідносини як особливий різновид суспільних відносин. Ознаки і види правових відносин.

Передумови виникнення правовідносин. Поняття складу правовідносин: суб'єкт, об'єкт, суб'єктивні права і юридичні обов'язки.

Суб'єкти права: поняття і види. Правосуб'єктність. Правоздатність і дієздатність. Обмеження дієздатності. Індивідуальні і колективні суб'єкти. Фізичні і юридичні особи. Держава як суб'єкт права.

Об'єкти правовідносин: поняття і види. Особливості основних об'єктів у різноманітних видах правовідносин.

Фактичний і юридичний зміст правовідносин. Поняття, структура і види суб'єктивних прав і обов'язків.

Юридичні факти: поняття і класифікація. Юридичний факт як підстава виникнення, зміни і припинення правовідносин. Прості і складні юридичні факти. Фактичний склад. Презумпції в праві. Юридичні фікції.

Змістовий модуль 3

Тема 12. Правотворчість.

Історична генеза нормотворчої діяльності держав. Природа нормотворчої діяльності сучасної держави. Основні етапи розвитку нормотворчої діяльності держави. Природа нормотворчої діяльності Української держави. Співвідношення понять "правотворчості та правоутворення", "нормотворчості та нормоутворення", "законотворчості та законотворення". Критерії класифікації нормотворчості. Функції нормотворчості. Система принципів нормотворчої діяльності. Конституційні основи регулювання нормотворчої діяльності органів державної влади.

Законодавчий процес в Україні. Широке та вузьке розуміння законодавчого процесу. Суб'єкти законотворчого процесу. Законодавча ініціатива. Стадії законодавчого процесу. Розгляд і обговорення законопроектів. Введення в дію: контрастнація; промульгація; офіційного оприлюднення.

Тема 13. Юридична техніка.

Юридична техніка як синтез теоретичних і прикладних знань. Співвідношення

юридичної техніки як галузі наукових знань з іншими правовими та неправовими науками.

Історія розвитку юридичної техніки: зарубіжний історико-правовий досвід становлення юридичної техніки та історико-правовий аналіз зародження і розвитку юридичної техніки в Україні.

Особливості юридичної техніки в різних правових системах сучасності. Поняття та ознаки юридичної техніки. Структура юридичної техніки. Співвідношення понять юридична техніка, юридична тактика і юридична технологія. Види юридичної техніки.

Співвідношення нормотворчої, правотворчої, законодавчої та юридичної техніки. Тенденції розвитку юридичної техніки в Україні.

Тема 14. Реалізація норм права

Поняття реалізації права. Характерні риси форм і способів реалізації права. Дотримання, виконання і використання як безпосередні форми реалізації права. Застосування правових норм як особлива форма реалізації права. Необхідність правозастосування. Стадії процесу застосування норм права. Аналіз фактичних обставин справи (докази і правила доказування, правові презумпції). Правова кваліфікація (обрання норми права, її перевірка та «прив'язка» до життєвого випадку). Прийняття рішення компетентним органом влади.

Акти застосування права: поняття, особливості, види. Відмінність правозастосовних актів від нормативних. Ефективність правозастосовного акту. Механізм правозастосування.

Поняття «прогалин у законодавстві» і способи їх усунення. Застосування права в разі «прогалин у законодавстві». Аналогія закону і аналогія права. Правила застосування права «за аналогією».

Тема 15. Тлумачення норм права

Поняття реалізації права. Характерні риси форм і способів реалізації права. Дотримання, виконання і використання як безпосередні форми реалізації права.

Застосування правових норм як особлива форма реалізації права. Необхідність правозастосування. Стадії процесу застосування норм права. Аналіз фактичних обставин справи (докази і правила доказування, правові презумпції). Правова кваліфікація (обрання норми права, її перевірка та «прив'язка» до життєвого випадку). Прийняття рішення компетентним органом влади.

Акти застосування права: поняття, особливості, види. Відмінність правозастосовних актів від нормативних. Ефективність правозастосовного акту. Механізм правозастосування.

Поняття «прогалин у законодавстві» і способи їх усунення. Застосування права в разі «прогалин у законодавстві». Аналогія закону і аналогія права. Правила застосування права «за аналогією».

Тема 16. Юридично значуща поведінка.

Правова поведінка: поняття. Поняття правомірної поведінки. Структура правомірної поведінки: суб'єкти, об'єкти, об'єктивна і суб'єктивна сторони.

Правопорушення: поняття і основні ознаки (протиправність, винність, суспільна шкідливість чи небезпечність, караність діяння). Об'єктивно неправомірна поведінка. Склад правопорушення: поняття і прояви в різних видах правопорушення. Суб'єкт правопорушення: поняття і ознаки. Загальні і спеціальні ознаки суб'єкта правопорушення. Об'єкт правопорушення. Людина, її права і свободи як об'єкт правопорушення.

Суб'єктивна сторона правопорушення (вина, її форми, мотив, мета, емоційний стан). Об'єктивна сторона правопорушення (діяння, його наслідки, причинно-наслідковий зв'язок між діянням і наслідками, час, місце, спосіб вчинення діяння) .

Види правопорушень. Злочини і проступки. Критерії розподілу правопорушень за видами. Соціальне підґрунтя і причини правопорушень. Превенція протиправної поведінки.

Тема 17. Юридична відповідальність.

Юридична відповідальність: поняття, ознаки, види. Двоаспектне розуміння юридичної відповідальності. Відповідальність за національним і міжнародним правом. Підстави юридичної відповідальності. Цілі юридичної відповідальності. Мета і функції юридичної відповідальності.

Види юридичної відповідальності. Ознаки конституційної, адміністративної, цивільної, кримінальної, дисциплінарної відповідальності. Позитивна і негативна юридична відповідальність. Принципи юридичної відповідальності.

Обставини, що виключають юридичну відповідальність. Підстави звільнення від юридичної відповідальності.

Змістовий модуль 4

Тема 18. Держава як правова форма організації суспільства

Поняття сучасної держави та її характеристики. Підходи в розумінні держави. Територія держави. Складові території держави. Населення і громадянство. Економічна і фінансова системи держави. Командна і ринкова економіка.

Поняття публічної влади. Державна влада як особливий різновид публічної влади. Форми і способи її здійснення. Суверенітет державної влади. Народний суверенітет. Демократія безпосередня і представницька.

Функції держави: поняття, значення і об'єктивний характер. Ознаки функцій держави. Співвідношення функцій держави з цілями, задачами і принципами держави. Функції держави і функції окремих її органів. Класифікація функцій держави: постійні та тимчасові, внутрішні та зовнішні, основні та неосновні.

Поняття механізму держави. Ознаки і структура механізму держави. Його роль у здійсненні функцій і задач держави. Співвідношення механізму держави і її апарату. Структура державного апарату.

Тема 19. Правові форми організації сучасного правопорядку.

Правопорядок: поняття та основні детермінанти. Правопорядок як категорія теорії права. Концепція правопорядку Г.Кельзена. Фактори, що впливають на правопорядок сучасної держави.

Форми державного правління: поняття і види. Загальна характеристика монархій і республік. Поняття монархії. Абсолютна монархія. Конституційна монархія. Поняття республіки. Президентська республіка. Змішана (напівпрезидентська) республіка. Парламентська республіка. Радянська республіка. Нетипові форми правління. Форма державного правління України та її розвиток у сучасних умовах.

Форми державного устрою: поняття і види. Унітарна держава. Федеративна держава. Конфедерація. Особливості державного устрою в Україні.

Державний режим: поняття і основні види. Критерії державного режиму. Демократичні та антидемократичні режими. Демократичний режим: основні ознаки. Сучасні теорії демократії.

Тоталітарний режим: основні ознаки. Сучасні тоталітарні режими. Авторитарний режим. Особливості державного режиму сучасної України.

Тема 20. Правова система.

Правова система суспільства: поняття і структура. Підходи до визначення сутності і структури національної правової системи. Відмінність поняття правової системи від понять «правове життя» і «правова реальність».

Критерії класифікації національних правових систем. Характеристика основних правових сімей народів світу (типів правових систем).

Романо-германська правова система: генезис і загальна характеристика. Право Європейського Союзу. Поняття і джерела європейського права.

Англосаксонська правова система: генезис і особливості. Джерела англійського права, особливості їхньої систематизації. Американська правова система: генезис і базові принципи.

Традиційні і релігійні правові системи. Єврейське право. Мусульманське право.

Соціалістична правова система.

Тема 21. Правова держава. Верховенство права

Концепція правової держави (німецька традиція правової держави). Класична (німецька) концепція правової держави.

Правова держава: поняття та основні характеристики. Умови функціонування правової держави Ознаки правової держави (соціально-змістовні, формальні). Моделі правової держави. Ліберальна і соціальна правова держава. Демократична правова держава. Незалежність судових органів: основні принципи. Проблеми становлення правової держави в Україні.

Поняття верховенства права. Верховенство права як ідея. Верховенство права як доктрина. Концепція «верховенства права» Алберта Дайсі та Фрідріха Августа фон Гаска Верховенство права як принцип. Основні характеристики принципу верховенства права. Підходи до сучасного тлумачення змісту принципу верховенства права. Основні напрями забезпечення верховенства права в Україні.

Елементи верховенства права. Законність. Юридична визначеність. Заборона свавілля. Доступ до правосуддя. Заборона дискримінації та рівність перед законом. Дотримання прав людини. Верховенство Конституції. Принцип пропорційності.

Тема 22. Правосвідомість. Правова культура

Правосвідомість: поняття, основні підходи. Місце і роль правосвідомості в системі форм суспільної свідомості.

Структура правосвідомості. Правова психологія і правова ідеологія. Види та рівні правосвідомості: індивідуальна, групова, масова, повсякденна, професійна, наукова. Функції правосвідомості в правотворчому і правореалізаційному процесах.

Правова культура: поняття, ознаки і функції. Структура правової культури суспільства і окремої особи. Рівень розвитку правосвідомості суспільства: основні показники. Правовий нігілізм і правовий ідеалізм. Поняття, форми і методи правого виховання.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин 300				
	Форма навчання: денна/дистанційна				
	Усього	у тому числі			
лекції		практичні (семінарські)	Лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Проблеми праворозуміння					
Тема 1. Поняття теорії держави і права як науки	16	4	4		8
Тема 2. Праворозуміння	16	4	4		8
Тема 3. Поняття та основні характеристики права	16	4	4		8
Тема 4. Права людини	16	4	4		8
Тема 5. Право в системі соціального регулювання	16	4	4		8
Всього годин за змістовий модуль 1	80	20	20		40
Змістовий модуль 2. Інституційні характеристики права					
Тема 6. Правове регулювання суспільних відносин	16	4	4		8
Тема 7. Джерела права	20	4	6		10
Тема 8. Нормативно правовий акт	16	4	4		8
Тема 9. Норма права	16	4	4		8
Тема 10. Система права	16	4	4		8

Тема 11. Правовідносини	16	4	4			8
Всього годин за змістовий модуль 2	100	24	26			50
Всього годин за 1 семестр	180	44	46			90
Змістовий модуль 3. Нормотворення та правозастосування						
Тема 12. Правотворчість	10	2	2			6
Тема 13. Юридична техніка	10	2	2			6
Тема 14. Реалізація норм права	12	2	4			6
Тема 15. Тлумачення норм права	12	4	4			4
Тема 16. Юридично значуща поведінка	10	4	2			4
Тема 17. Юридична відповідальність	12	4	4			4
Всього годин за змістовий модуль 3	66	18	18			30
Змістовий модуль 4. Держава як правова форма організації суспільства						
Тема 18. Держава як правова форма організації суспільства	10	2	2			6
Тема 19. Правові форми організації сучасного правопорядку	10	2	2			6
Тема 20. Правова система	12	4	2			6
Тема 21. Правова держава. Верховенство права	12	4	2			6
Тема 22. Правосвідомість. Правова культура	10		4			6
Всього годин за змістовий модуль 4	54	12	12			30
Всього годин за 2 семестр	120	30	30			60
Усього годин	300	74	76			150

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин 300					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	Лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Змістовий модуль 1. Проблеми праворозуміння						
Тема 1. Поняття теорії держави і права як науки	16	2				14
Тема 2. Праворозуміння	16	2				14
Тема 3. Поняття та основні характеристики права	16		2			14
Тема 4. Права людини	16	2				14
Тема 5. Право в системі соціального регулювання	16		2			14
Всього годин за змістовий модуль 1	80	6	4			70
Змістовий модуль 2. Інституційні характеристики права						
Тема 6. Правове регулювання суспільних відносин	10	2				8
Тема 7. Джерела права	12	2				10
Тема 8. Нормативно правовий акт	12	2				10
Тема 9. Норма права	12		2			10
Тема 10. Система права	12		2			10
Тема 11. Правовідносини	12		2			10
Всього годин за змістовий модуль 2	70	6	6			58
Всього годин за 1 семестр	150	12	10			128
Змістовий модуль 3. Нормотворення та правозастосування						
Тема 12. Правотворчість	10		2			8
Тема 13. Юридична техніка	12	2				10
Тема 14. Реалізація норм права	12	2				10

Тема 15. Тлумачення норм права	12	2				10
Тема 16. Юридично значуща поведінка	12		2			10
Тема 17. Юридична відповідальність	12	2				10
Всього годин за змістовий модуль 3	70	8	4			58
Змістовий модуль 4. Держава як правова форма організації суспільства						
Тема 18. Держава як правова форма організації суспільства	16	2				14
Тема 19. Правові форми організації сучасного правопорядку	16		2			14
Тема 20. Правова система	16		2			14
Тема 21. Правова держава. Верховенство права	16	2				14
Тема 22. Правосвідомість. Правова культура	16		2			14
Всього годин за змістовий модуль 4	80	4	6			70
Всього годин за 2 семестр	150	12	10			128
Усього годин	300	24	20			256

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна/дист.	заочна
1.	Поняття теорії держави і права як науки	4	
2.	Праворозуміння	4	
3.	Поняття та основні характеристики права	4	2
4.	Права людини	4	
5.	Право в системі соціального регулювання	4	2
6.	Правове регулювання суспільних відносин	4	
7.	Джерела права	6	
8.	Нормативно правовий акт	4	
9.	Норма права	4	2
10.	Система права	4	2
11.	Правовідносини	4	2
12.	Правотворчість	2	2
13.	Юридична техніка	2	
14.	Реалізація норм права	4	
15.	Тлумачення норм права	4	
16.	Юридично значуща поведінка	2	2
17.	Юридична відповідальність	4	
18.	Держава як правова форма організації суспільства	2	
19.	Правові форми організації сучасного правопорядку	2	2
20.	Правова система	2	2
21.	Правова держава. Верховенство права	2	
22.	Правосвідомість. Правова культура	4	2
Разом		76	20

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна/дист.	заочна
1.	Поняття теорії держави і права як науки	8	14
2.	Праворозуміння	8	14
3.	Поняття та основні характеристики права	8	14

4.	Права людини	8	14
5.	Право в системі соціального регулювання	8	14
6.	Правове регулювання суспільних відносин	8	8
7.	Джерела права	10	10
8.	Нормативно правовий акт	8	10
9.	Норма права	8	10
10.	Система права	8	10
11.	Правовідносини	8	10
12.	Правотворчість	6	8
13.	Юридична техніка	6	10
14.	Реалізація норм права	6	10
15.	Тлумачення норм права	4	10
16.	Юридично значуща поведінка	4	10
17.	Юридична відповідальність	4	10
18.	Держава як правова форма організації суспільства	6	14
19.	Правові форми організації сучасного правопорядку	6	14
20.	Правова система	6	14
21.	Правова держава. Верховенство права	6	14
22.	Правосвідомість. Правова культура	6	14
Разом		150	256

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби – персональні комп'ютери, мультимедійний проектор.

Програмне забезпечення – пакет Microsoft Office, сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ», платформа «MOODLE», додаток GOOGLE MEET, корпоративна електронна адреса на домені UZHNU.EDU.UA.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Бариська, Я. О., Погорелова З. О., Попович Т. П. Загальна теорія права і держави [Текст]: навч. Посіб. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2022. 552 с.
2. Загальна теорія права: підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О.В. Петришина. – Харків : Право, 2020. 568 с.
3. Загальна теорія права. Нормативний курс: підруч. Для студ.-юристів / Кол. Авт.; за ред. Доктора юрид. Наук, проф. С. В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021, 596 с.
4. Машкова А.Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
5. Пендюра М.М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій. К.: 7БЦ, 2023. 468 с.

Допоміжна література:

1. Богів Я.С. Правосвідомість як основа побудови правової держави. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Випуск 33. С.196-202.
2. Гавриленко К. Особливості формування національного публічно-управлінського механізму забезпечення правопорядку в сучасних умовах. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. №4. 2023. С.19-24.
3. Гринюк Р.Ф., Гуцуляк О.І. Правосвідомість як предмет теоретико-правового, соціально-філософського і психологічного аналізу. *Правничий часопис Донецького національного університету*. 2023. № 1. Том 2. С.4-17.

4. Зубкова Л.А. Доктринальне розуміння внутрішніх функцій держави в контексті забезпечення національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2023. С.466-469.
5. Жорнокуй В.Г. Юридична відповідальність: сім доктринальних підходів до розуміння сутності. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 90-100.
6. Костицький М., Кушакова-Костицька Н. Методологія теоретичного та практичного пізнання в юриспруденції як науково-практичному комплексі. Філософські та методологічні проблеми права. 2023. № 1 (25). С. 9-17. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/download/1541/1533>
7. Кравцова З.С. Співвідношення понять «механізм держави» та «механізм здійснення державної влади». *Юридичний науковий електронний журнал*. №10. 2022. С.91-94.
8. Кудрявцева О.М. Держава як особливий суб'єкт конституційно-правової відповідальності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. №5. 2023. С.147-151.
9. Назаренко О., Харченко Н. Правопорядок як мета і результат правового регулювання в умовах воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). М.130-140.
10. Наливайко О. І. Вплив трансформації правової системи України на розвиток теорії держави і права. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. С. 36-41. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/312900/303940>
11. Нормотворча діяльність : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. В. В. Шишка. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 400 с.
12. Пікуля Т. О., Харковець А. В. Еврастичний потенціал інтегрованого праворозуміння в умовах глобалізаційних процесів. Вчені записки ТНУ імені В.І.
13. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2024. Том 35 (74) № 1. С. 1-5. URL: https://juris.vernadskeyournals.in.ua/journals/2024/1_2024/1_2024.pdf#page=9
14. Романова А.С. Поведінка людини: філософсько-правовий дискурс. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С.763-766.
15. Цуркан-Сайфуліна Ю.В. Форма правління: теоретичні моделі та їх історична реалізація в Україні та світі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. Випуск 6. 2024. С.5-8.
16. Щербай І. Поняття та сутність прав людини. *Електронне наукове видання "Аналітично-порівняльно правознавство"*. 2023. С.636-640.
17. Шульга А.М. Правозначуща поведінка як вид соціальної поведінки особи. *Forum Prava*. 2023. 75(2). С. 19-31

Нормативно-правові акти:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950: станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI: станом на 16 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.nbu.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
2. <http://www.nbu.gov.ua/portal/libukr.html> - каталог національних бібліотек та інформаційних центрів України
3. <http://www.nbu.gov.ua/portal/libweb.html>- каталог національних бібліотек країн світу
4. <http://www.nbu.gov.ua/portal/books.html>- каталог електронних бібліотек України
5. <http://www.friends-forum.com/forum/printthread.php?t=5838&pp=30> - енциклопедії та словники
6. <http://www.lib.com.ua/> - електронна бібліотека
7. <http://www.nbu.gov.ua/db/ref.html> - реферативна база даних НБУ ім. В.І.Вернадського (включаючи юридичні науки)
8. <http://www.nbu.gov.ua/online-2010/> - передплачені науково-інформаційні ресурси НБУ ім. В.І.Вернадського
9. <http://law.biz.ua/books/0023/0204.htm> - юридична бібліотека (Україна)
10. <http://pravo.biz.ua/> - юридична бібліотека (Україна)
11. <http://www.vuzlib.net/> - економіко-правова бібліотека (оцифровані підручники)
12. <http://chitalka.info/pravoznavstvo.html> - безкоштовна студентська бібліотека юридичних ресурсів
13. <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/> - електронні наукові видання НБУ ім. В.І.Вернадського